

Αριστοτέλης: Υπέρ οργής

*Νικολαΐδου Έλσα
διδάσκει Φιλοσοφία στο Med High*

Έχει ο ηθικός άνθρωπος δικαίωμα στην οργή; Το να οργίζεται κάποιος ανήκει στις ηθικές του επιλογές ή πρέπει να καταστέλλεται ως αρνητικό συναίσθημα;

Δεκαετίες προτού ερευνηθεί ο Αριστοτέλης την οργή, ο Σωκράτης έχει πει ήδη το κώνειο. Ο πρώτος Αθηναίος φιλόσοφος, παρά την άδικη καταδίκη του σε θάνατο δεν οργίζεται. Υπομένει την ανθρώπινη τιμωρία του, χωρίς να αισθανθεί οργή ούτε για τους κατηγορούς ούτε για την τύχη του, προβάλλοντας την εικόνα του μελίχιου ανθρώπου, απαλλαγμένου από πάθη. Για τον Αριστοτέλη όμως τα πράγματα είναι διαφορετικά. Η οργή εξετάζεται διεξοδικά στη Ρητορική και τα Ηθικά Νικομάχεια ως μεσότητα.

Ο Αριστοτέλης έχει ασχοληθεί με την οργή σε πολλά έργα του. Στο **Περί ψυχής** (403a) περιγράφεται ως ένα από τα πάθη της ψυχής που πραγματώνονται στην ύλη, έχει αιτίες και ορίζεται από τον Φυσικό και Διαλεκτικό φιλόσοφο διαφορετικά. Στα **Πολιτικά** (1312b) αποτελεί μέρος (μόριον) του μίσους και αιτία κατάλυσης του πολιτεύματος. Στη **Ρητορική** (1369a) η οργή περιλαμβάνεται στα επτά αίτια της ανθρώπινης συμπεριφοράς, ανάμεσα στην τύχη, τη φύση, τη βία, τη συνήθεια, τη λογική και τον φόβο. Ωστόσο, δεν καταδικάζεται. Τουναντίον.

Ενταγμένη στην Αριστοτελική θεωρία του μέσου, «η πραότητα είναι η μεσότητα ως προς την οργή». Στην ουσία, πραότητα είναι η οργή, η οποία βρίσκεται ανάμεσα στα δύο άκρα: της «αοργησίας» (παντελούς έλλειψης οργής) και της «οργιλότητας» (της υπερβολικής οργής). Προς αναζήτηση του μέσου λοιπόν ο Αριστοτέλης καταλήγει στην έννοια της οργής, η οποία προϋποθέτει τον ορθό λόγο με βάση τον οποίο θα πρέπει κάποιος να οργίζεται. Ως εκ τούτου, αυτός που ψέγει ο Σταγειρίτης φιλόσοφος είναι ο «αόργητος» άνθρωπος (αυτός που δεν οργίζεται), διότι καταντά δουλοπρεπής:

«Η έλλειψη [της οργής] είτε την ονομάσουμε αοργησία είτε κάτι άλλο, κατακρίνεται. Γιατί αυτοί που δεν οργίζονται για αυτά που πρέπει θεωρούνται ηλίθιοι (οι γάρ μη ὀργιζόμενοι ἐφ' οἷς δεῖ ἠλίθιοι δοκοῦσιν εἶναι), ὅπως και ὅσοι δεν οργίζονται ὅπως πρέπει, ὅταν πρέπει, ἐναντίον ὧσων πρέπει· διότι φαίνεται ὅτι δεν αισθάνονται και δεν λυπούνται, και αυτός που δεν οργίζεται δεν μπορεί να ἀμυνθεῖ· το να ἀνέχεται κανεὶς προπηλακισμούς για τον ἴδιο και για τους οικείους του και να ἀδιαφορεῖ εἶναι δουλοπρεπές». (HN 1126a)

Μπορούμε επομένως να εξωτερικεύουμε την οργή μας; Ο Αριστοτέλης προβαίνει σε μια παρατήρηση που όχι μόνο δικαιολογεί αλλά επιζητεί το πάθος της οργής όταν συμβαίνει για τους σωστούς λόγους:

«Αλλά, είναι βέβαια τόσο φανερό ότι η μέση έξη είναι αξιόπαινη· αυτή που μας κάνει να οργιζόμαστε με τους ανθρώπους που πρέπει, για τα πράγματα που πρέπει, με τον τρόπο που πρέπει και όλα τα άλλα. Ενώ, οι υπερβολές και οι ελλείψεις είναι αξιοκατάκριτες. [...] Είναι λοιπόν φανερό ότι πρέπει να μένουμε προσκολλημένοι στη μέση έξη». (HN 1126 b)
Η μέση έξη δεν είναι άλλη από την οργή που εκφράζεται ορθά. Ο Αριστοτέλης ερευνώντας την ανθρώπινη συμπεριφορά εμβριθώς καταλήγει ότι η οργή, υπό προϋποθέσεις, είναι η αρμόζουσα συμπεριφορά. Ωστόσο, όπως ο ίδιος παραδέχεται δεν είναι εύκολο να διακρίνουμε κάθε φορά «τον τρόπο με τον οποίο εκδηλώνουμε την οργή μας, ἐναντίον ποιων και για ποια θέματα, για πόσο χρόνο και ἔως ποιο σημείο». Τελικά, η σωστή εκδήλωση της οργής είναι θέμα αντίληψης. (HN 1126a-b).

Η οργή υπακούει στη λογική, αν και με τρόπο λανθασμένο. Παραλληλίζεται με τους υπηρέτες που τρέχουν να ικανοποιήσουν την επιθυμία του κυρίου τους, προτού καν την

ακούσουν ή με τα σκυλιά που γαβγίζουν προτού δουν αν είναι φιλικός ή όχι ο επισκέπτης (HN 1149a-b).

Να συγκρατούμε την οργή ή όχι; Στη Φιλοσοφία δεν υπάρχουν έτοιμες απαντήσεις. Κατά τον Αριστοτέλη, η οργή είναι σύμφωνη με τη φύση του ανθρώπου και ως τέτοια αποδεκτή. Όταν είναι δίκαιη.